

Prima întrebare pe care şi-o pune cititorul după ce termină de citit cartea lui Pasolini este de ce „Teorema” şi nu alt titlu? Pentru că teorema e ceva ce se poate demonstra. Asta face şi autorul romanului: demonstrează (deşi nu cred că mai era nevoie…) că suntem înfluenţabili în faţa frumosului, a aventurii. Toţi membrii familiei (Paolo-tatăl, Lucia-mama, Odetta şi Paolo-copiii, inclusiv servitoarea-Emilia) se lasă subjugaţi de frumuseţea şi calmul celui care le va fi oaspete. Autorul a fost regizor şi scenarist de filme, actor, scriitor, filozof. În cartea lui te poţi întâlni cu toate atributele sale la toate se adaugă şi aceea de pictor: *„Cu zidurile de un verde blând precum azurul cerului, o fabrică ocupă întreg orizontul – incert, de altfel, datorită ceţii uşoare, pe care nici măcar lumina amiezii nu reuşeşte să o răărească.”*

Sau:

„…la stânga se întinde în zare […] o nebuloasă cu ziduri de fabrici albe şi diafane precum o pânză, iar la dreapta, strada cu vilele şi casele înţepenite, oblice, tăcute.”

Pasolini e şi filozof:

„…are aerul unui bărbat profund cufundat în propria viaţă: faptul că e un bărbat important, de care depind destinele altor persoane, îl face, după cum se întâmplă, inaccesibil, străin, misterios. Dar este vorba despre un mister, ca să spunem aşa, sărac în densitate şi culoare.”

Pictor şi filozof:

„Pietro şi prietena sa întârzie glumind lângă un tufăriş – galben precum spicele (dacă este toamnă) sau uşor transparent (dacă este primăvară) […] ei sunt în deplinătatea drepturilor, iar relaţia lor este, în definitiv, sinceră, simpatică, liberă.”

„Odetta, sora mai mică a lui Pietro,[…] e foarte delicată şi neliniştită; cu fruntea ce pare a fi o cutiuţă plină de o inteligenţă dureroasă, ba mai mult chiar, aproape înţelepciune.”

Pasolini ne invită să intrăm în scena unde se va desfăşură acţiunea:

„Cititorul şi-o poate imagina pe Lucia, mama lui Pietro şi a Odettei într-un colţ liniştit şi ascuns al casei. Dar Lucia nu se află acolo în calitate de înger păzitor al casei, nu; se află acolo în calitate de femeie plictisită.”

Datele înţelegerii „teoremei” lui Pasolini încep să apară din ce în ce mai clar: un om care se plictiseşte, are nevoie de o schimbare…Aşa cum se plictiseşte Lucia, şi ceilalţi ai casei suferă – poate - de monotonia vieţii (îndestulate, nu-i vorbă…). Pentru ce va urma, scriitorul ne previne:

„Aceasta nu e o povestire realistă, e o parabolă; de altfel, încă nu am intrat în miezul evenimentelor; suntem abia la enunţ.”

Acum e momentul când toate premisele desfăşurării acţiunii (aproape cinematografice, aş spune) sunt îndeplinite.

„Familia ia prânzul împreună, iar Emilia îi serveşte.”

Poştaşul Angiolino, cu

„cârlionţii anapoda, care îi cad pe ochi precum blana unui câine vagabond, faţa comică,[…] şi ochii în formă de semilună , plini de o rezervă nesfârşită de bucurie.”

Aduce o scrisoare. Va veni a doua zi Oaspetele. Venirea musafirului perturbă viaţa liniştită a familiei. E suficient să apară un bărbat chipeş şi tânăr şi toţi ai casei încep să aibă imaginaţii erotice. Oaspetele misterios soseşte. În alt tablou al romanului o vedem pe Emilia, care foloseşte cositoarea mecanică în grădină, în acelaşi loc unde chipeşul vizitator stă întins la soare şi citeşte o carte. Servitoarea se uită cu insistenţă la noul-venit.

„…acel du-te vino ce realizează umila operaţie de tăiere a ierbii îşi pierde naturaleţea, semnificaţia de trudă zilnică, şi devine aproape forma exterioară a unei intenţii obscure.”

Tânărul Oaspete îi subjugă pe toţi cu farmecul său. Pentru început pe Emilia, care

„deja începe să se agite şi să suspine, gâfâind mai puţin violent, şi arătându-şi dorinţa de a fi calmată şi consolată.”

Elegantă exprimare, nu-i aşa?...De altfel, scriitorul (deşi mai lesne îmi vine să-i spun cineastul) se dovedeşte a fi un maestru neîntrecut al cuvintelor…

„Nimic nu stă în calea iubirii lor, iar tânărul se lungeşte pe corpul femeii, oferindu-se dorinţei sale de a fi posedată de el.”

Următoarea victimă a Oaspetelui e Lucia, soţia lui Paolo, capul familiei.

„…el se apropie, se apleacă peste ea şi o mângâie pe păr. Şi sub acea mângâiere, Lucia îndrăzneşte să-şi ridice spre el ochii, plini de o privire jalnic de rugătoare.”

Pasolini-pictor şi filozof de data aceasta, descrie scena care va urma:

„Copacii şi-au pierdut misterul; acel sentiment de fraternitate. Sunt iarăşi închişi în liniştea lor simplă, sălbatică şi inexpresivă, subjugaţi de ceva mai puternic decât ei şi căruia i se supun cu

umilinţă."

Poştaşul Angelo are o veselie

„care îi vine din alte lumi, de la alte popoare.”

El şi Emilia curăţă pantofii Oaspetelui. Lucru anevoios pentru neştiutoarea servitoare. Pantofii musafirului erau dintr-un material necunoscut Emiliei.

„…amândoi […], aliaţi, se pun pe treabă în jurul încălţărilor sacre.”

E interesant cum scriitorul subliniază în roman în mod subtil diferenţele sociale.

„Angiolino pleacă: uitând tot, dispare din nou către celelalte locuri, către celelalte popoare, către celelalte lumi de unde a fost trimis.”

Autorul „Teoremei” a fost un apropiat al partidului comunist. Chiar mai mult, se vede în romanul său câte o „tuşe” împotriva burgheziei. Paolo este descris la un moment dat ca având

„chipul bronzat, de bogătaş brăzdat de riduri autoritare[…].”

În altă parte a romanului am citit:

„Pe o grămăjoară de nisip […] se joacă doi copii înfofoliţi in haine sărăcăcioase, dar curate, ca în ilustraţiile din cărţile cu basme. Au feţele roşii şi inexpresive, deja adulte şi prudente, întocmai ca părinţii lor ţărani.”

Se simte în exemplele date înverşunarea lui Pasolini împotriva inechităţilor sociale. De altfel, înainte de a simpatiza cu partidul comunist, a căutat dreptatea (ce utopie!) în partidul fascist italian.

Revenind la roman, Oaspetele, după ce-i „cucereşte” pe toţi ai casei, pleacă.

„Oaspetele pare că a luat cu el nu numai vieţile celor ce locuiesc acolo, dar, în plus, i-a separat, lăsându-l pe fiecare singur cu durerea pierderii şi cu un sentiment, nu mai puţin dureros, de aşteptare.”

Plecarea musafirului, în faţa farmecelor căruia n-a rezistat niciun membru al casei (reamintesc „punerea în temă” pe care o face autorul):

„Aceasta nu e o povestire realistă, e o parabolă; […]”

Lasă suferinţă şi neîmpliniri pentru familie: Odette-fiica vrea să se sinucidă, Pietro-fiul nu mai crede în binefacerile artei, Lucia-mama ajunge o depravată, tatăl dă semne clare de „pierdere a busolei”, servitoarea Emilia accede puternic pe calea credinţei.

Cititorului îi rămâne de rezolvat o mare problemă: nu cine suntem, mai degrabă ce suntem? Nişte fiinţe imperfecte, influenţabile la stimulii externi? Mie aşa mi se pare…